

על המלחין

יוהנס ברהמס נולד בעיר המבורג אשר בגרמניה למשפחה דלת אמצעים. בגיל שש החל ללמוד פסנתר אצל אביו שהיה נגן קונטרבס בתזמורת, ובהמשך אצל מורה מקומי. בגיל חמש - עשרה הופיע לראשונה כסולן, ובכדי לעזור בפרנסת המשפחה עיבד יצירות לתזמורת קטנה וניגן בבית מרזח.

בשנת 1853 פגש ברהמס את הכנר ההונגרי אדוארד רמני, שהתרשם עמוקות מכישרונו של ברהמס, והזמינו לצאת עימו כפסנתרן מלווה למסע קונצרטים. במסע זה התוודע ברהמס לכמה מהחשובים שבמוסיקאים הגרמניים, שהיו לעמיתים רבי השפעה על מהלך חייו. בהנובר הוצג בפני הכנר הווירטואוז יוסף יואכים, שהיה מעורב גם הוא בחייו של ברהמס. (בהמשך נודעה לו השפעה רבה על חייו). בביקורו בווימר ערך יואכים הכרות בין ברהמס לבין המלחין ליסט, שהתלהב ושיבח את יצירותיו של ברהמס. ואילו כשניגן ליסט את יצירותיו שלו בפני ברהמס, זה האחרון נרדם.

בשנת 1857 כששימש ברהמס תקופה קצרה כמורה למוסיקה של הנסיך ליפא-דאטמולד, כתב את יצירותיו הראשונות לתזמורת, וביניהם קונצ'רטו מס. 1 לפסנתר ותזמורת. למרות שהקונצרט נחל כישלון, הוא לא נואש והמשיך בהלחנה.

בין השנים 1860 - 1863 ברהמס עבד כמנצח מקהלת נשים בהמבורג. הוא עיבד שירי עם וכתב יצירות מקוריות להרכב זה. בתקופה זו נסע לראשונה לווינה, אוסטריה, שם הופיע כפסנתרן ברביעיות שלו לפסנתר (בסול מינור ולה מאזור) ו"וויריאציות על נושא מאת הנדל". הווינאים התרשמו מברהמס יותר כפסנתרן מאשר כמלחין.

בשנת 1869, החליט לעזוב את גרמניה ולהשתקע בווינה, שם עבד כמורה לפסנתר, ובשנת 1872 התמנה כמנהל "אגודת שוחרי המוסיקה" המפורסמת.

ברהמס הקדיש שנים של מחשבה ליצירותיו התזמורתיות הראשונות. בדומה למלחינים רבים אחרים, עמד נפעם מול יצירות המופת הסימפוניות של בטהובן, ולא היה בטוח ביכולתו להלחין סימפוניה משלו. הסימפוניה הראשונה שלו הושלמה ב-1876 ועד מהרה הודבק לה הכינוי "העשירית של בטהובן". לאחר מכן הלחין את שלושת הסימפוניות הנוספות שלו, שנכתבו בין השנים 1877 - 1884.

בשנת 1887 חיבר את יצירתו התזמורתית האחרונה, הקונצ'רטו הכפול לכינור ולצילו, שנכתב ליואכים.

ברהמס חיבר מוסיקה לכל סוגי ההרכבים המוסיקליים האפשריים (פרט למוסיקה בימתית). אומנם מקובל לראות בו מלחין רומנטי, אבל המבנים המוסיקליים שיצר הם קלאסיים. מחשבתו המוסיקלית של ברהמס היא סימפונית, בעיקר משום שהרמוניה ממלאת אצלו תפקיד פונקציונאלי ולא קולוריסטי. בכתבתו בולטים המרקמים העשירים, המתקבלים משזירה צפופה של מלודיות.

על היצירה

המחולות ההונגריים הינם אוסף של עשרים ואחד ריקודים שנכתבו לפסנתר בארבע ידיים, וחוברו בשנים 1869-1852. הם פורסמו בארבעה כרכים (שניים בשנת 1869, והנותרים בשנת 1880). בשנת 1872 עיבד ברהמס לפסנתר סולו את מחולות מספר 10 - 1 ושנה לאחר מכן עיבד לתזמורת מחולות מספר. רוב המלודיות של הריקודים הן עממיות, או צועניות (ברוח ריקוד הצי'ארדש) ופחות מאפיינות את סגנון המוסיקה ההונגרית.

ריקוד מספר 5

המאפיינים המוסיקליים הבולטים בריקוד זה:

- אופי סוער ונמרץ;
- תבניות סינקופיות מגוונות;
- סימטריה בפיסוק;
- רוח "עממית";
- חילופי עוצמה מפעם ותזמור בתוך כל נושא ובין הנושאים.

הריקוד בנוי שרשרת נושאים המאופיינים בחזרות מרובות של היגדים קצרים.

הנושאים מאוגדים במבנה כולל של **א – ב – א**

סקירת הנושאים

הנושא הראשון בנוי מארבעה משפטים דומים שבכל אחד מהם שתי פסוקיות סימטריות. הוא מאופיין במקצבים מנוקדים ובמוטיבים קצרים וקטועים:

הקו המלודי פותח בעלייה, והמשכו בירידה מדורגת. במשפט הראשון השלד המלודי של הנושא:

דחיסת פריסת הצלילים בזמן קצר. משם "מתגלגל" הנושא מטה בלולאות מהירות:

הדינמיקה במשפט זה מדגישה את האנרגיה של ההתרחשות הצלילית.

שני המשפטים הבאים מהווים חזרה המקצינה את התהליך. המשפט השלישי גבוה באוקטבה, ואילו הרביעי הנו בתנופה של עלייה תלולה עוד יותר.

הנושא השני, בניגוד לראשון, מאופיין במנעד מצומצם ובתנועת מרווחים צרה. תבניות המקצב המנוקדות נשמרות במידת מה, אך המאפיין הריתמי הבולט הוא הסינקופה:

מבנהו של הנושא – היגד קצר החוזר שלוש פעמים בסקוונצות יורדות, ופסוק נוסף – מסיים.

הנושא השלישי בעל אופי של ריקוד סוחף (vivace). הוא בנוי ארבעה היגדים קצרים ודומים המאופיינים בחזרה נקישתית על צליל בודד, בהדגשות בלתי צפויות, ובפיסוק חריג שבו שלוש תיבות (במקום ארבע תיבות כביתר הנושאים).

גם כאן חלה עלייה באוקטבה בחזרה על המשפט.

הנושא הרביעי הנו קפריזי ורווי ניגודים :

תחילתו איטית, עם הטעמה על כל צליל, ובמהלך סקונדי סביב ציר- והמשכו חפוז , קפיצי, ובמנעד גדול.

מעקב בעת ההאזנה

א

הריקוד נפתח בקצב סוער ונמרץ בכלי הקשת הנמוכים. המקצב המנוקד של המלודיה והליווי במקצב ה"אום-פה", מושכים קדימה בעוז.

המלודיה חוזרת גבוה יותר וחזק יותר, ובהמשכה צלילים שקטים המתגלגלים מטה במהירות ונחתמים בחיתוך חד.

שוב חוזרת המלודיה הנמרצת, הפעם בתיזמור עשיר ובעוצמה גדולה יותר, בעוד ליווי ה"אום-פה" ממשיך. בהופעתה החוזרת ממריאים הצלילים לגובה, מתגלגלים מטה, ונסגרים בספורצנדו.

מלודיה חדשה, סוחפת עוד יותר, נשמעת בעוצמה חזקה ובתיזמור מבריק עם נקישות מצלתיים נמרצות.

לאחר שני פסוקים סקוונציאליים חלה הפסקה כללית מפתיעה: ברגש, בהאטה גדולה ובצלילים עדינים נכנסים הכינורות בסקוונצה נוספת, לא מדוייקת.

מיד חוזרת כל התזמורת "לסורה": אקורד ספורצנדו קוטע בחריפות את העדינות, ומחזיר מיד את הריקוד הסוער לעוצמה המלאה, לברק כלי נשיפה ממתכת, ולקצב הנמרץ.

חלק זה חוזר במדוייק

הריקוד מסתחרר עוד יותר מהר (vivace) : vhd : קצר בצלילי בצלילים צפופים ומוטעמים מסתיים באמירה בוטה.

ההיגד חוזר שוב.

בהיגד הבא הקצב מתמתן לרגע, כשהליווי מעכב קמעא את צלילי המלודיה. אבל מיד התזמורת כולה כאילו מתחרטת, וחוזרת לקצב הסוער ולצלילים הצפופים :

התהליך חוזר על עצמו שלוש פעמים נוספות.

כמו בתחילת הריקוד : המלודיה הסוערת בכלי קשת נמוכים, במקצב המנוקד, בשתי הפסוקיות שלה. הפעם היא ממריאה בעלייה תלולה עוד יותר, ומשם היא מתגלגלת מטה בצלילים צפופים, המסתיימים באקורד ספורצנדו.

אחריה מופיעה שוב החטיבה השניה, הכוללת את ההפסקה המפתיעה, שאחריה בפיאנו ולאט מספרים הכינורות משהו, אישי מאוד, ..., אבל התזמורת כולה קוטעת אותם בכוח ובמרץ.

שלושה אקורדים חזקים מכריזים בקיצור רב ובהחלטיות על סיום הריקוד.

